

יבוטל המע"מ על המזון

תנועת יסו"ד ו"סינגור קהילתי" במאבק ציבורי ופוליטי

לביטול המע"מ על מוצרי מזון

:: מיכה אשחר

העקיף נמדד ביחס להכנסה נטו, מכיוון שהוא הופך משמעותי ביחס לכמות הכסף הפנוי הקיים בידי אותו אדם וזמין לצריכה. בתוך מרכיבי המיסוי העקיף, מסים על צריכה, ובייחוד מע"מ, הם מרכיב רגרסיבי מובהק, שכן בעלי הכנסות נמוכות מוציאים את כל הכנסתם על צריכה בעוד שבקרב בעלי הכנסות גבוהות גדל החלק של ההכנסה הפנויה, שאיננו משמש כלל לצריכה.

בסך הכל מתוך נטל מס ממוצע של כ-37% מהכנסה ברוטו למשק בית בישראל, רק 21% הם מסים ישירים. מסים אלה מתייחסים לגובה ההכנסה ומורכבים ממס הכנסה, ביטוח לאומי ומס בריאות. המיסוי העקיף מורכב מאגרות, היטלים, קנסות, מסים עירוניים ומיסוי על צריכה. גובהו נמדד, כאמור, ביחס להכנסה הממוצעת נטו, ושיעורו בישראל 20.5% למשק בית. המס העקיף הכבד ביותר הוא מע"מ: ממוצע למשק בית 1,068 ₪ לחודש, או 12.3% מההכנסה הממוצעת נטו.

העיוות הגדול שיוצר מס הערך המוסף הוא שככל שהעשירון נמוך יותר, עול המס היחסי המוטל עליו גדול יותר, כפי שמדגים התרשים בעמוד הבא.

בישיבת וועדת הכספים שנערכה ביוני 2002 תיאר נציג משרד האוצר, מר איתן רוב, את התכנית הכלכלית של אותה שנה. בין יתר היעדים, המטרות והשיטות הוא הזכיר "העלאת מיסוי". מר רוב אמר לוועדה מפורשות: "שיעור המס העקיף במדינת ישראל הוא מן הגבוהים באירופה - נדמה לי שאנחנו מקום שני בעולם". אבל מבלי לנמק קבע כי "המינון הראוי" (של הרכב המסים) הוא בהעלאת המס העקיף דווקא ולא המס הישיר. באותה פסקה שבה דרש העלאה של המע"מ בעוד אחוז (לערך שיא של 18%) - כי לכאורה אין כסף וצריך למנוע משבר פיננסי - הוא מזכיר הפחתה מתקרבת של מס הכנסה. הפחתה זו אינה מועילה כלל לאותם אנשים

חברי יסו"ד, בשיתוף עם 'סינגור קהילתי', פועלים לביטול המע"מ על המזון. אנחנו מתכננים לקיים כנס בחודש ספטמבר שיעסוק בהצעתנו בעניין. הכנס הוא כנס פנימי של מפלגת העבודה, זאת מתוך רצונו לפעול בתוכה על בסיס שותפות עם חברי כנסת ובעלי תפקידים בתוך המפלגה, ומתוך רצונו למצב לעצמנו עמדה משפיעה ומעצבת בתוכה. הכנס אמור להיות כנס ראשון של במה לדיון רעיוני בתוך מפלגת העבודה. הדיונים המוצעים יהיו קונקרטיים ובעלי השלכות מעשיות. כדי שהכנס - וכל פעילותנו הרעיונית והמעשית בתוך המפלגה - יהיו אפקטיביים הם צריכים להיעשות בתאום ושיתוף עם חברי כנסת שרצים ומוכנים לקחת את המסקנות והרעיונות ולהמשיך איתם ליישום בחקיקה. כרגע אנחנו שמחים לדווח על שיתוף פעולה קשוב וער עם חברי הכנסת אפרים סנה (שהזמין אותנו לדבר בישיבת הסיעה בנושא תקציב 2007) ושלי 'יחמוביץ' (שהעלתה את הנושא בוועדת הכספים ובמליאת הכנסת). שניהם התגייסו במרץ לעזור לנו בקידום היזמה. בנוסף הביעו את תמיכתם ו"ר המפלגה ושר הביטחון עמיר פרץ, מזכ"ל המפלגה איתן כבל, שרת החינוך יולי תמיר וחברות הכנסת נדיה חילו ואורית נוקד. קשר נוצר גם עם חברי כנסת ממפלגות אחרות לתמיכה ברעיון. אנחנו מקווים לכנס חוגים רחבים ונוספים במפלגה סביב הרעיון ולקדם את הפעילות הפוליטית שהיא המעשה להלכת יסו"ד.

המע"מ הוא מס מגדיל פערים ובכלל זה המע"מ על מזון. ביטולו יכול להיות צעד קטן אך משמעותי במסע לצמצום הפערים הכלכליים ולצמצום העוני בישראל. צעד זה יכול גם להגדיל את המחזור העסקי ואת הרווח ממיסים אחרים, ישירים, שוויוניים יותר.

מבחן ראשון למערכת מיסוי הוא האם היא פרוגרסיבית או רגרסיבית, דהיינו האם מערכת המיסוי מצמצמת פערים או דווקא מגדילה אותם. צמצום הפערים בשיטת מיסוי פרוגרסיבית בא לידי ביטוי בכך שאלו שיש להם הכנסה גבוהה יותר, מחזירים למדינה חלק גדול יותר מהכנסותיהם כמס. מס רגרסיבי, לעומתו, מחייב את העניים לשלם את אותו חלק של הכנסתם כמו עשירים או אף יותר מכך.

ניתן להבחין בין שתי קטגוריות נוספות של מסים: מסים ישירים ומסים עקיפים. ככלל, מיסוי עקיף נחשב למיסוי רגרסיבי מכיוון שהוא איננו מקושר בהכרח להכנסה. לכן המיסוי

במספרים מוחלטים, גובה ההוצאה הכספית החודשית על מזון למשק בית (ללא ירקות, פירות וארוחות מחוץ לבית), כמעט אדיש לעשירון.

נטל המע"מ לעומת ההכנסה החודשית ברוטו למשק בית.
מבוסס על מחקר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2003

עשירון	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
גובה ההוצאה למע"מ	1,910	1,584	1,250	1,201	1,018	947	759	730	629	656
הכנסה ברוטו למשק בית	30,003	18,145	14,148	11,896	10,075	8,051	6,451	5,130	3,749	2,589
נטל המע"מ מהכנסה נטו, %	9.5	11.4	11.0	12.2	11.9	13.5	13.3	15.7	18.1	27.9



שאינם מגיעים לסף המס, אבל חייבים להמשיך לשלם על לחם ומרגרינה – שמחירים עולה.

דווקא מנקודת המבט של משרד האוצר קיימת בעיה בהטלת מע"מ והיא, כי לרוב קשה לחזות את גובה ההכנסה הצפויה בגין מס זה. אחת הסיבות לכך יכולה לשמש נימוק לבטל: הטלת המע"מ מקטינה את כמות הכסף הפנוי ובעקבות זאת, את הצריכה. הקטנת הצריכה מצידה מקטינה את היקף החיובים במע"מ וכך מקטינה את סכום תקבולי המס לעומת התחזית.

ואכן, לאחרונה הופחת המע"מ לשיעור של 16.5%. הורדה זו היא צעד ראשון במימוש הצעת האוצר להוריד את המע"מ על כלל מוצרי הצריכה עד לרמה של 14%. שר האוצר אף מבקש להקדים את הורדת המס לשיעור של 15% ממש בזמן הקרוב. עלות הצעה זו של האוצר (כלומר: ההפסד הצפוי בהכנסות המדינה ממסים) היא כחמישה מיליארד שקלים.

ההצעה שאנחנו מעלים כאן היא למקד את הורדת המע"מ למוצרי המזון – להוריד לחלוטין את המע"מ על מוצרי המזון ולא להפחית את המע"מ על המוצרים כולם. העלות תהיה דומה להצעת האוצר אבל התוצאה תשפיע לטובה בעיקר על העשירונים התחתונים והאמצעיים ופחות על העשירון העליון. כך, לא יופחת המס על מכוניות יוקרה אבל יפחת המס על לחם.

מבחינה סטטיסטית, עובדה מדהימה היא כי במספרים מוחלטים, גובה ההוצאה הכספית החודשית על מזון למשק בית (ללא ירקות, פירות וארוחות מחוץ לבית), כמעט אדיש לעשירון – ממוצע 1,163 ₪ למשק בית, כשהעשירון התחתון מוציא על מזון 1,105 והעליון 1,297 (עם סטית תקן בת כ-6% בלבד). כלומר ההכנסה הממוצעת נטו כמעט איננה משפיעה על גודל ההוצאה למזון. מצד שני בעוד העשירון התחתון מוציא על מזון כמעט מחצית מהכנסתו נטו, העשירון העליון מוציא על מזון כ-6% בלבד. זאת אומרת שביטול של המע"מ על המזון מביא אמנם תוספת דומה בשקלים לכוח הקנייה, אבל משמעותה של אותה תוספת עבור העשירון התחתון, היא בשיעור של 6.6% בעוד עבור העשירון העליון היא פחות מאחוז.

מדינות רבות בעולם הכירו בעיוות זה. באותן מדינות, גם אם קיים מע"מ, הרי קיימות קבוצות של מוצרים עליהם מוטל אחוז מס שונה או אף מס בשיעור אפס. ביניהן נמצאות אוסטרליה, צרפת, גרמניה, אירלנד, איטליה, הולנד, בריטניה, ארגנטינה, קנדה, נורבגיה ורבות ממדינות ארצות הברית.

מס על מזון בחברה מקוטבת בעלת שיעור עוני עצום (ביחס למקובל בעולם המערבי) כמו ישראל, משול למס גולגולת והוא מס מרושע, מכיוון שכדי שלא לשלם אותו אדם צריך להפסיק לאכול.

ביטול המע"מ על המזון ישאיר יותר כסף לצריכה דווקא בידי אותם עשירונים שהכנסתם יוצאת רובה ככולה על צריכה. הביטול יוסיף כ-150 ₪ הכנסה פנויה לעשירונים התחתונים וזאת בדרך אוניברסלית ומבלי לפגוע בכבודם. לפחות חלק מכסף זה עשוי לחזור לקופת המדינה כמס על הכנסתם של יצרנים ומשווקים של מזון. מכאן שביטול המע"מ על המזון איננו רק צודק, הוא גם זול יותר מכפי שניתן לחשוב. זו נקודה מעודדת שצריכה להיות סמן בתכנית הפעולה לביטול המע"מ על מזון: זיהוי אותם גורמים שעשויים לשמש בני ברית במאבק. בין אלה אפשר למצוא נציגים של קבוצות שבהן העוני רחב דוגמת חרדים וערבים, אך גם תעשיינים ויצרני מזון, שבדרך כלל אינם מזוהים עם מאבקים חברתיים.

מאמר זה מתבסס בין השאר על דף עמדה – הורדת המע"מ על מוצרי מזון – בהוצאת קואופרטיבי המזון הקהילתיים בחסות עמותת סינגור קהילתי (ע"ר).

ביטול המע"מ על המזון ישאיר יותר כסף לצריכה דווקא בידי אותם עשירונים שהכנסתם יוצאת רובה ככולה על צריכה. הוא יוסיף כ-150 ₪ הכנסה פנויה לעשירונים התחתונים וזאת בדרך אוניברסלית ומבלי לפגוע בכבודם

מיכה אשחר הוא חבר קיבוץ קטורה

ketura-aquaculture@ketura.ardom.co.il